

Sofi Oksanen

DE DOUĂ ORI ÎN ACELAȘI RÂU

**Războiul lui Putin
împotriva femeilor**

Traducere din limba finlandeză de Andreea Niță

POLIROM
2024

Cuprins

Introducere	9

I

Când violența sexuală devine o armă

Fotografia	17
O plantă atinsă de boală	22
Dreptatea	31

II

Când soldații devin criminali de război

Eroii.....	49
Legea	58
Eliberatorii.....	65
Fasciștii	73
Animale și elemente	82
Sentimentul național.....	92

III

Homo putinicus

Pachetul de maternitate rusesc	105

Dezbină și stăpânește.....	110
„Fac femeile alții”	119
Modelele	124
Trofeul.....	130
Intimidarea	135
Carne de tun	142
Puterea.....	149
Revoluția egalității.....	162

IV

Curs intensiv de colonialism rusesc

„Crimnezie”	175
Deportările	186
Educația	193
Trecutul care nu este trecut.....	202

V

Un produs pentru export

De la departamentele de dezinformare la fabricile de trolli	211
Obiectivul	228
Epilog	233
<i>Bibliografie</i>	241

Intimidarea

Violența sexuală care nu cunoaște frontiere

Daria Fișun, în vârstă de 16 ani, era vizibil însărcinată atunci când a fost violată de un soldat din Donețk care lupta de partea Rusiei în satul Krasnivka din regiunea Herson, în timpul ocupației rusești. Rudele lui Fișun au cerut să se facă dreptate pentru Daria și au făcut tot posibilul să discute cu un ofițer rus. Ofițerul a chemat-o pe Daria să depună mărturie despre incident. Părea că armata rusă ia în serios acuzațiile de viol. Când Daria a ajuns în fața lui, ofițerul i-a ordonat să se dezbrace. Daria a refuzat. Atunci ofițerul a crezut-o, pentru că se dovedise a fi diferită de „femeile alea care fac sex pentru mâncare”. Făptașul nu a fost însă prins. Armata rusă a afirmat ulterior că soldatul respectiv murise în luptă¹.

După ce trupele ucrainene au ajuns în Herson, Fișun nu a ascuns ce s-a întâmplat și a primit sprijinul comunității sale. Cu toate acestea, după ce a povestit presei despre calvarul prin care trecuse, a primit zeci de mesaje pe internet, care au supus-o unei presiuni teribile. Multe dintre mesaje erau scrise de femei din Rusia care o amenințau că va fi

1. Paraic O'Brien, „Ukraine War: Trapped in Kherson Region and Raped by a Soldier Fighting for Russia”, Channel 4, 29.11.2022.

violată din nou. Ceea ce face ca acest caz să fie excepțional este faptul că, potrivit unor studii internaționale, cei mai mulți utilizatori de internet care își exprimă ura online sunt bărbați.

Deși în Rusia este periculos să-ți manifestezi opiniile împotriva războiului, nimeni nu-i obligă pe rușii de rând să-i ironizeze sau să-i amenințe pe refugiați. Cei care stau pe canapea acasă nu sunt soldați din prima linie care n-au nici o șansă să se întoarcă acasă în viață. Prin urmare, reacțiile despre care am scris mai sus ridică un semn de întrebare pentru cei care cred că invazia din Ucraina este războiul lui Putin, nu al rușilor de rând. Judecând după convorbirile lor telefonice și fotografiile postate online, Olga Bikovskaia și Tatiana Soloviova par a fi niște femei obișnuite, cu excepția faptului că încurajează crimele de război. Dacă femeile din Rusia o amenință pe o victimă că soldații lor o vor viola din nou, cum s-a întâmplat în cazul Dariei Fișun, asta nu le face oare complice? Dacă glorifică în fața copiilor și nepoților lor faptele fiilor și soților lor, în conformitate cu propaganda oficială rusă, nu sunt oare complice? Nu sunt ele, de asemenea, complice la crimele viitoare pe care le va comite armata țării lor, dacă tradiția impunității nu este întreruptă? Ignoranța nu este o scuză, iar aceste femei nici măcar n-ar putea să pretindă că nu știu: ele știu ce fac cei dragi lor în Ucraina și acționează așa cum cred ele că ar trebui să acționeze o bună rusoaică. Ele reprezintă lumea creată de regimul Putin și idealurile sale despre femei, ca și femeile care au lovit-o pe Irina Dovhan în 2014 în Donețk. După ce au ținut-o captivă, soldații statului-marionetă Donețk susținut de Rusia au dus-o la o răscruce de drumuri, i-au legat un steag ucrainean în jurul trupului și au forțat-o să țină o pancartă prin care „mărturisea” că ucisese copii, așa cum susține propaganda rusă că fac ucrainenii. Trecătorii

au privit și au făcut fotografii. Câteva tinere ce treceau pe acolo au pălmuit-o pe Dovhan. Una dintre ele – o femeie obișnuită, probabil țărăncă – a luat niște roșii din portbagajul mașinii sale și i le-a aruncat în față.

Înainte de umilirea publică, soldații o torturaseră pe Dovhan timp de cinci zile într-o pivniță și îi dăduseră de înțeles că fiica ei, ale cărei fotografii au fost găsite pe tableta lui Dovhan, fusese violată în grup¹. Nimeni nu a amenințat-o cu arma pe femeia aflată în trecere pentru a o sili să ia roșii din mașina sa și să umilească o persoană abuzată.

Blamarea victimelor și umilirea lor fac parte din panoplia Rusiei de instrumente de influență psihologică. Atitudinea statului se reflectă în comportamentul oamenilor de rând și îi incită să-i trateze pe ucraineni așa cum au făcut cu Irina Dovhan la acea răscruce de drumuri din Donețk. Astăzi, în Ucraina și în toate țările care sprijină Ucraina, victimele crimelor de război sunt încurajate să vorbească despre experiențele prin care au trecut. Dar simpla utilizare a verbului „a încuraja” nu este suficientă dacă victima trebuie să se aștepte ca suferințele sale, de-a lungul deceniilor și generațiilor, să fie ridiculizate de făptași, dacă trebuie să facă față neconținut calomniei, răstălmăcirii, învinuirii și persecuției.

Comportamentul și acțiunile rușilor de blamare a victimelor ar trebui să fie tratate cu aceeași determinare ca agresiunea rusă. Ar trebui să fie condamnate, inclusiv cele online. De acest lucru are nevoie Daria Fișun, de exemplu.

1. Farangis Najibullah, Dmitry Volchek, „Ukrainian Woman Tells of Public Abuse at the Hands of Pro-Moscow Separatists”, Radio Free Europe, 01.09.2014. Ukrainian Institute London, „Sexual Violence as a Weapon of War in Russia’s War in Ukraine”, 25.01.2023. France 24, „Documenting the Horror of Mass Rape in Ukraine”, France 24 English, 10.03.2023.

Violența sexuală în zonele de conflict nu se limitează la regiunile în cauză. Ucrainenii și persoanele care susțin Ucraina sunt victime ale urii sexiste manifestate online chiar și în afara Ucrainei. Amenințarea cu violul intră sub umbrela violenței sexuale, iar tradiția impunității este unul dintre motivele crimelor de război comise de Rusia; blamarea victimelor face parte din aceeași tradiție. Companiile tehnologice nu-și asumă responsabilitatea pentru acest fenomen. Statul care a comis crimele nu și-o asumă nici el. Autorii, nici atât. Cine este responsabil pentru siguranța victimelor?

În 2022, Ucraina a ratificat Convenția de la Istanbul, un tratat internațional al Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și ale violenței domestice. Aceasta garantează siguranța victimelor violenței sexuale, protejându-le în același timp anonimatul. În primăvara anului 2022, Serghei Cerkasov, un spion al serviciilor de informații militare ruse, GRU, a fost arestat pentru că se infiltrase ca stagiar la Curtea Penală Internațională de la Haga. Înainte de a fi demascată, trăise ani de zile sub o identitate braziliană falsă¹. Cerkasov, care a eșuat în misiunea sa, nu va putea deci să furnizeze Rusiei informații confidentiale despre victime. Un spion priceput nu va fi însă prins. Capacitatea de a le proteja pe victime în timpul procesului ține de justiție, dar ar trebui să se aibă în vedere și siguranța lor online.

Un studiu realizat în toamna anului 2022 de *Detektor Media*, cu sediul la Kiev, analizează natura sexistă a rețelelor de socializare în Rusia și Ucraina. În conținuturile postate pe social media care sunt în concordanță cu agenda Kremlinului, portretizarea ucrainencelor drept curve, amenințările cu

1. Shaun Walker, „US Indicts Alleged Russian Spy Who Tried to Infiltrate ICC in the Haag”, *The Guardian*, 26.03.2023.

violul și jignirile pe criterii etnice erau foarte frecvente. Deși în Ucraina serviciul militar este voluntar pentru femei, în Rusia el este prezentat ca fiind obligatoriu și se pretinde că ucrainencele evită recrutarea fugind din țară. În acest fel, refugiatele sunt prezentate drept feministe ipocrite, care nu cred cu adevărat în egalitate, căci îi lasă pe bărbați să lupte în timp ce ele se sustrag. Narațiunile reiau și afirmațiile despre frivolitatea ucrainencelor: niște leneșe care vor să intre în țările UE doar ca să lucreze ca prostituate și ca să-și găsească bărbați bogați. Și așa se creează o imagine dezgustătoare despre ele. Faptul că refugiatele fug din casele și orașele bombardate de Rusia nu e menționat nicăieri pe rețelele de socializare ruse.

Intimidarea și defăimarea au ca scop zdrobirea rezistenței ucrainene și reducerea la tăcere a martorilor în viitoarele procese legate de război. Acest discurs al urii urmărește totodată să creeze o prăpastie între femeile rămase în Ucraina și cele care au fugit de acolo, să submineze dorința țărilor care găzduiesc refugiați de a le ajuta pe cele aflate în nevoie, să-i împiedice pe ruși să simtă compasiune față de ele, să normalizeze violența și să submineze aspirațiile Ucrainei către egalitate, care este o componentă esențială a democrației¹.

Amenințarea cu violul nu le vizează doar pe femei. Putiniștii distribuie pe internet detalii personale și date de contact ale soldaților ucraineni și ale celor dragi acestora și le trimit mesaje soldaților amenințându-i că le vor viola și le vor ucide mamele, bunicile, surorile, fiicele și soțiile². BBC a

1. Olha Bilousenko, Ksenia Iliuk, Oleksiy Pivtorak, Orest Slyvenko, „Prostitution Will Save Ukraine from the Default”, *Detektor Media*, 2022.

2. Benjamin Strick, „Incitement to Kill: Tracking Hate Speech Targeting Ukrainian During Russia’s War in Ukraine”, Center for Information Resilience, 2023.

căutat persoanele din spatele unora dintre conturile Telegram care distribuie informații personale despre ucraineni. Olesia Orlenko, în vârstă de 41 de ani, se descrie ca istorică și jurnalistă și neagă orice implicare în dezvăluirea datelor ucrainenilor. Telegram nu are nici un interes să elimine informațiile respective, odată postate online¹. Orlenko este astfel complice la crimele de război comise de Rusia. Ea este o persoană reală, nu un robot. Nimeni nu a obligat-o să instige la ură online. În cazul genocidului din Rwanda, angajații și directorii din mass-media care au difuzat discursuri ale urii au fost condamnați pentru genocid. Merită să ne întrebăm ce rol joacă social media în facilitarea și săvârșirea genocidului împotriva ucrainenilor. Discursul urii și incitarea la genocid sunt foarte răspândite pe Telegram, ce are reglementări mai permissive decât alte platforme de socializare.

De asemenea, în spațiul informațional rusesc se celebrează și se ironizează înmormântările ucrainenilor și sunt distribuite videoclipuri cu ucraineni care vizitează mormintele rudelor lor, însoțite de comentarii rasiste și dezumanizante². În Rusia există o tradiție îndelungată de ironizare a morților. La 23 august 2018, în anul Centenarului Estoniei, când a fost dezvelit la Tallinn un memorial al victimelor comunismului, Rusia a mințit că Estonia distruge un monument care cinstea istoria sovietică. Știrile false rusești au prezentat imagini ale șantierului și au lăsat să se înțeleagă că, acolo unde se căsca o groapă, existase un

1. „We Know Where Your Family Lives: Ukrainian Fighters Face Online Death Threats”, BBC, 05.11.2022.

2. Benjamin Strick, „Incitement to Kill: Tracking Hate Speech Targeting Ukrainian during Russia’s War in Ukraine”, Center for Information Resilience, 2023.